

Baal-cykeln tavlorna

Sammanfattning:

Baal-cykeln är en episk berättelse om hur åskguden Baal vinner härskardömet över gudarna efter att ha nedkämpat Yamm, havet, och bygger sitt palats. Därefter attackeras han och besegras av Mot, döden, men han återvänder till liv och återtar sin ledande ställning bland gudarna. Dock underordnad El.

Texten är bevarad på sex stentavlor, varav den första är mycket ofullständigt bevarad.

Enligt Wikander utgör tavlorna en ”stor berättelse om kamp, kärlek och makt, en berättelse om hur ordningen uppstod ur kaos och hur den störste guden vann sitt härskardöme”¹ Dessutom är berättelsen, speciellt i de senare delarna enligt Wikander en mytisk representation av årstidernas växlingar.

Tavlorna inleds med att El ger konungamakten åt Yamm, havsguden, och låter bygga ett palats åt honom.

Yamm utmanar Baal vilket leder till en kamp där Baal utgår med segern och tar över konungamakten. Nu är Baal i behov av ett palats, symbolen för konungavärdigheten och en förutsättning för att kunna härska. För detta vänder han sig till sin syster Anat för hjälp. Hon beger sig till El för att kräva ett tempel åt Baal, vilket efter gåvor, hot och påtryckningar leder till önskat resultat.

Den längsta fjärde tavlan beskriver sedan hur palatset blir byggt och de andra gudarna bjuds sedermera in på Baals inflyttningsfest.

Efter denna fest är ändå allt inte över. Mot blev inte bjuden på fest och är arg. Han lyckas skrämma Baal och Baal stiger ner i Mots strupe och sväljs hel. Baal är död.

El och hans gemål Athirat diskuterar om någon annan kunde ta Baals plats, men finner ingen värdig.

Anat ger sig ut för att straffa Mot och lyckas också nedgöra honom. Hon klyver honom, silar honom, bränner honom, maler honom och till sist sår honom på fältet.

Efter detta är texten tyvärr skadad och i det avsnittet kommer Baal tillbaka från döden. Fruktbarhetsguden har återvänt. Wikander ser här tydligt årstidernas växlingar². Baal återtar sin tron och utmanas sen än en gång på duell mot Mot. Ingen lyckas segra men Mot går med på att Baal ska få härska över gudarna, efter att Shapsu lyckats skrämma Mot med tal om hur tjuren skall El bryta Mots härskarspira. Hon frågar hur vågar Mot strida mot Baal. Baal kan inte besegra döden som Wikander kallas kaosmakt, utan måste förlita sig på Mots respekt för El.

¹ Wikander 2003, 29.

² Wikander 2003, 34.

Wikander noterar att Baals makt inte är total till skillnad från Marduks. Baal är beroende av sina medhjälpare. Wikander kallar Baal allsmäktig, men noterar att detta är fel och ger fel konnotationer för en kristen eller muslim. Egentligen betyder epitetet, den extremt mäktige.³ Jag anser att det vore bättre att återge den rätta betydelsen än att översätta så att associationerna leds fel. Men jag noterar även att detta är ett genomgående drag i Wikanders översättning också i *Enuma elish*. Han översätter gärna med bibliska termer, vilket är bra om översättningen vore korrekt. Tacknämligt är att Wikander noterar det själv.

Wikander ser Baals uppgift att upprätthålla kosmos i en värld som hela tiden hotas av kaos i form av Yamm eller Mot.⁴

Även om det här finns olika gudagenerationer så finns det ingen explicit kamp generationerna emellan, utan enbart mellan olika gudar, deras avkomma. Baal, Yamm och Mot.

Slutsats

Berättelsen är en berättelse om gudars kamp om makten. Baal representerar fruktbarhet och regn. På vilket sätt Yamm representerar kaos förstår jag inte. Enbart att denne är Baals fiende som besegras. Mot representerar död och torka och att Baals död och återuppstående kan tolkas som en spegling av årstidsväxlingarna kan jag förstå – även om teorin inte är oemotsagd. Tanken är åtminstone logisk.

Enligt Wikander är cykeln en "stor berättelse om kamp, kärlek och makt, en berättelse om hur ordningen uppstod ur kaos och hur den störste guden vann sitt härskardöme". Jag håller med om att eposet handlar om kamp och makt och hur Baal vann sin härskarmakt över andra gudar – dock inte föräldragenerationen. Kärlek tangeras i att Yamm och Mot kallas Els älsklingar och Anats kärlek till Baal liknas vid kons till sin kvigas, så även det kan jag hålla med om. Men handlar berättelsen verkligen om hur "ordningen uppstod ur kaos"? Berättelsen inleds inte med kaos utan att Yamm får sin konungamakt av El. När Yamm besegras av Baal är den enda förändringen att Baal får regentskapet istället för Yamm, inte att ordning skapas. Sedan sväljer Mot Baal och han dör. Det leder till torka. När Baal återkommer till liv och Mot på nytt, efter att Anat dödat honom en gång, åter utmanar Baal så blir det oavgjort och eposet slutar med att Shapsu hyllas och en önskan att Kothar-Chasis ska fördriva Arish och Draken som finns i havet. Så slutet innebär att Baal är beroende av Shapsu som påminde Mot om Els makt och att hoppet om vidare segrar står till en annan gud – Kothar-Chasis. Eposet slutar således inte särdeles ärofyllt för Baal.

Det är alltså varken mindre eller mera kaos i början än i slutet. För en modern läsare kan det nog vara mera kaos i begreppen i slutet än i början, så förvirrande kan det verka när gudar som malts och såtts ut sedan sonika kommer igen, när Anat säger att hon dödat Yamm, fast eposet säger att Baal gjorde det osv osv. Det som mest bidrar till att logiskt förstå vad det handlar om är faktiskt om det handlar

³ Wikander 2003, 35.

⁴ Wikander 2003, 35.

om årstidernas växlingar och regnets och fruktsamhetens kamp mot torka och missväxt som beskrivs i formen av kampen mellan Mot och Baal.

Varför gör Wikander och många andra då sin slutsats att det handlar om att kaos besegras och ordning upprättas. Den troligaste förklaringen är att man läser in samma tema som man menar sig funnit i Enuma elish och i skapelseberättelsen.

Likheter med Enuma elish?

Visst finns det flera likheter.

För det första handlar det om en guds uppstigande till konungslig makt och dess tempelbyggande. Även om Baals makt inte alls är lika upphöjd som Marduks, så finns här ändå en tydlig likhet. Ingenting kommer dock i närheten av proklamerandet av Marduks femtio namn som avslutar Enuma elish. Slutet i Baal-cykeln handlar, som nämnts, om lovsång till Shapsu samt hopp om att en annan gud ska besegra fiender.

Det handlar om hjälte gudens kamp mot andra konkurrenter, vilket är en likhet. Baal igen är här inte alls lika mäktig. Han blir rädd och besegras först av Mot, om man jämför detta mot Marduks segervissa inställning inför striden mot Tiamat är skillnaden stor. Man bör också notera att den skickligaste, grymmaste och mäktigaste krigaren som inte är rädd för någon och verkar helt överlägsen Baals förmåga är hans syster Anat. Hon slaktar krigare och vadar i deras blod och klarar också av det Baal inte gör, att besegra Mot.

Den episka formen är gemensam. Vad gäller repetitioner finns i bägge långa ordagranna repetitioner och upprepningar. I Enuma elish är de dock avsevärt längre och man får intrycket att texten är mycket mer strukturerad och genomarbetad än denna i Baal-cykeln som verkar avsevärt mer förvirrande.

En kamp gudagenerationer emellan finns starkt i Enuma elish, men även om temat tangeras i Baal-cykeln är den kampen inte tydlig. El i föräldragenerationen är den som de yngre ber om ynnest hos, även Baal. Så det finns generationer, men i Baal-cykeln är kampen inte mellan generationer utan mellan yngre gudar och till skillnad från Enuma elish är det de äldre som är de mäktiga i Baal-cykeln eposet igenom.

Teomachi är dock ett gemensamt drag. Gudar dödar och slaktar varandra på ett blodtörstigt sätt.

Skapelsedimensionen är helt frånvarande i Baal-cykeln. Baal omnämns inte här eller i något annat känt sammanhang som en skapare. Det epitetet ges framförallt El, skaparen av allt skapat. Men i Baal-cykeln nämns inget utöver benämningen. Inget fynd hittills har heller avslöjat någon skapelsemytologi. I Enuma elish är det ändå åtminstone ett intressant sidotema.

Litteratur

Wikander, O.

2003 *Kananeiska myter och legender*. Wahlström & Widstrand.

2005 *Enuma Elish. Det babyloniska skapelseepoet*. Wahlström & Widstrands klassikerserie.